

Erindringer fra barndom og ungdom i Håre på Vestfyn i årene omkring første verdenskrig

Af *Anna Gundestrup*

*Anna Gundestrup
fotograferet 1980.*

Anna Gundestrup er født 1907 i Bæring i Barløse sogn som datter af husmand Jens Hansen Jensen. Der var ialt 12 børn, og Anna kom i pleje hos bedsteforældrene i Håre, væver Hans Jensen og hans hustru Marie. En anden i børneflokket var den navnkundige venstre-politiker, redaktør Jens Peter Jensen, Odense.

Anna Gundestrup, der i dag er 88 år, har efter opfordring i vinteren 1994-95 nedskrevet sine erindringer fra hjemmet i Håre, hvor hun voksede op, om livet i sognet, som hun husker det, om skolegang fra 1913 til 1921, om arbejdet som tjenestepige på gårde i omegnen i de efterfølgende år, ligesom hun har inddraget andre minder fra barndoms- og ungdomsår på Vestfyn.

Efter ca. 25 år i Jylland vendte hun efter sin mands død i 1946 tilbage til Fyn, og i dag bor hun i Søhus. Hun har bevaret sit barndomsmål, og hun kan stadig opleves som oplæser af fynske tekster.

Min bedstefar, væver Hans Jensen i Håre, var født i Helleshule i Kerte sogn i 1841. Han var oprindelig bondekarl, men lærte senere at væve i Skydebjerg.

Den gamle væver i Håre var død, og enken sad med en giftefærdig datter og fæstebrev på husmandsstedet. Datteren hed Maren Andersen, og i 1871 giftede Hans Jensen sig med hende. Hun døde imidlertid i barselsseng i 1877, efter at den tredje søn var kommet til verden.

Hans Jensens bror måtte derefter ud at finde en ny kone til ham. På »Nyfæste« ved Årup vidste han, at der var en kokkepige på ca. 30 år, datter af en husmand i Neverkær Mose ved Bred, dygtig, ordentlig og med noget på kistebunden. Hun blev overtalt til at tage med til Håre og se på pladsen. Den ældste af drengene var sat i pleje hos familie, og den gamle svigermor gik alene med de to mindste drenge. Marie, som pigen hed, kom og så en flot mand, men også armød, snavs og uorden i hjem og væveri, hvilket ikke tiltalte hende. Det var ikke det, hun var vant til, men hun har fortalt, at hun syntes, at den lille spæde dreng så så bøn-

Annas forældre fotograferet foran husmandsstedet i Bæring i 1914. De havde på det tidspunkt »kun« 8 børn, fra venstre Karl, Hans, Johannes, Marie, Knud, Regner og Anna ved siden af barnevognen, hvor den mindste gemmer sig.

ligt på hende, så hun sagde ja. Hun kom, og de blev gift i 1877. Hjemmet kom på ret køl, og de fik 3 døtre, Maren født 1878, Karen født 1880 og Laura født 1882.

Karen blev min mor. Hun blev i 1902 gift med Jens Hansen Jensen, søn af en fæstebonde og væver fra Eskør. Penge var der ikke så mange af, så de nøjedes med at købe et husmandssted i Bæring i Barløse sogn. De fik det billigere, når de overtog den gamle kone, der havde huset. Hun fik en stue og et kammer og skulle passes. Hun var der i 6 år og lå den sidste tid til stadighed i sengen. Men så fik Jens Hansen gjort udvej for at skaffe de sidste penge, hvorefter hun kom til noget familie. Derved blev der mere plads i huset, og der var allerede 4-5 børn. Far arbejdede mest på gården Møllebjerg, og mor passede dyrene hjemme, grise, ko og gæs. Der kom næsten et barn om året. I 1924 var der 11 børn, men de kom hurtigt ud at tjene.

Både far og mor var meget interesseret i, hvad der foregik rundt omkring. Far var med til at stifte »Baag Herreds Husmandsforening« og var aktiv, da Fyns Stifts Husmandsskole skulle startes i 1908. Der skulle

Familien overtog i 1924 et af de 10 nyoprettede statshusmandsbrug på Skovsgårde mark ved Kirke Søby. Billedet er taget et par år senere, hvor haven er ved at vokse til.

skaffes lidt kapital, før de kunne få lån, så far tog en dag fri og kørte på cykel rundt i sognet og på egnen for at samle penge ind. Han gav selv 5 kr., hvilket var mere end en ugeløn. - Mor strikkede og syede alt til børnene. Selv kom jeg til Håre til bedstemor, da jeg var 4 år.

Da kvinderne fik stemmeret i 1916, satte mor sig for, at hun ville være den første kvinde i Barløse, der stemte, så hun mødte op, før valget begyndte. Den plads havde valgbestyrelsen nok tiltænkt en stor gårdmandskone og ikke en husmandskone fra det yderste hjørne af sognet.

I 1924 var far med blandt dem, der fik jord til et statshusmandsbrug på Skovsgårde Mark i Kirke Søby. Det var en travl sommer. 10 husmandsbrug skulle i gang, og det var som en nybyggerlejr. Mændene sov i laden i den tid, hvor jorden skulle passes, og om efteråret flyttede så familien ind. De fleste havde mange børn, så skolen i Kirke Søby fik fuldt hus. Den sidste i flokken blev født dér, og så var dusinet fuldt. Da mor døde i 1947, kunne 8 sønner bære kisten, og den niende, Jens Peter, holdt tale. En af de yngre sønner overtog senere ejendommen. Far blev der, indtil han døde i 1965, 89 år gammel.

En vestfynsk landsby

Håre i Tanderup sogn var fæstegods under Wedellsborg, indtil fæstegodset blev solgt i 1916. Det foregik i sognefogeden Claus Bucks gård, og der blev talt meget om i de dage, det foregik, om de herrer nu havde rent mel i posen.

Håre var en langstrakt landsby langs Assens-Middelfart landevejen til byen Husby. Fra fæstetiden var markerne fordelt, så hver gård havde mark 2-3 steder, alt efter den gode og den lette jord. Markerne havde navne som følger: Den gode jord var »Aabjerg«, »Bertels Ege«, »Tvittelberg« og »Tyskærmarken«. »Krogen« (»Krøvi«) mellem Brende Aa og Lunge og Faurskov Plantage var sandjord, og »Maen« var engen.

Der var ialt 14 gårde og et lignende antal huse med lidt jord til, så at der kunne holdes en ko, en gris og nogle høns. I husene boede en bødker, to malere, en væver, en vejmand, en smed, en tømrer, en snedker og nogle, der gik på arbejde rundt omkring. Nogle gårde havde grundmuret stuehus med tegltag og bindingsværk og stråtag på udbygninger. Stolperne i bindingsværket var rødbrune. I Thomas Hansens gård, der forlængst er væk, var træværket dog grønt. Man talte om en gårds størrelse ved at nævne, hvor mange spand heste de havde, og hvor mange karle der tjente på gården.

Mange af gårdene havde navne. De største og fineste i anseelse var »Minendal« og »Rugården«, hvis ejere kaldtes Minendals-manden og Ru-manden. Mod Husby lå »Dunsmose«, »Eskelund« og »Mosebo«, mod nord Karlshøj. De øvrige gårde omtaltes med ejernes navn, f.eks. Jørgen Rasmussens gård, Karen Kirstines gård, Ane Per Andersens gård m.m. Husmændene havde også tilnavne, f.eks. Peder Bødker, Vejmanden, Væveren, Møllerkusken m.m.

Langs landevejen fra Hjorte mod Håre lå Brende Mølle, sognets vandmølle. Brende-mølleren var stor af korpus og stor i sognet, var sognerådsformand, havde præstegårdsjorden i forpagtning og havde indflydelse. Bl.a. fik skolebørnene høstferie, når han begyndte at høste korn.

Der var også mejeriet Fælleslykke, der som så mange andre mejerier var bygget både under velvilje og protest. Nogle ville endog kalde det Fælles-ulykke. Elværket Brendemølle kom til og benyttede som møllen vandet i Brende Aa. Det var et flot syn, når sluserne var lukket op. Vi beundrede det og syntes, det var et helt Niagara. Fulgte vi æns løb, hvor den skilte Håre og Tanderup jorder, var der på Håre-siden et sted, som vi kaldte Paradiset, hvor der var nogle særlige blomster, måske fordi der havde ligget et hus. Længere omme mod Kirkebakken var der

en lille slugt eller dal med brændenælder, og stedet kaldte vi Helvede. Det var slemt at vælte med cykel ned fra gangstien fra Håre, der hed Nederby Sti. Åen slog en bugt ved Kirkebakken, og der kom også den nye bane til togene med sukkerroer og en bro, hvor vi altid stod stille og kiggede ned i åen, hvor der kunne være stimer af elleritser eller hundestejler eller en enkelt ørred. Så kom Kirkebakken - kun for gående og senere for cyklister. Al kørsel med vogne fra Håre foregik ad Håregyden.

Kirken i Tanderup

Kirkerne ligger ret tæt på Vestfyn, der vel altid har været tæt befolket. Når vi kom op på en bakke, skulle vi altid tælle, hvor mange kirker vi kunne se. Ved gården Vilhelmsborg ved Assens kunne vi mindst se kirkerne i Husby, Tanderup, Sandager, Hølevad, Turup, Barløse, Søllested og Vedtofte. Kirkerne i Husby og Sandager havde rundt spir på tårnet og lignede ikke rigtig de andre kirker. Tanderup kirke var vores kirke.

Bedstemor var medlevende og kunne sin bibelhistorie og lærebog udenad og lod det gå videre til mig. Hun fortalte også om kirkeklokkerne, hvad de og de ringninger betød. Der var den store og den lille klokke. Den lille ringede morgen og aften, bedeslagene blev dog slået på den store. Til gudstjeneste ringede den lille klokke anden gang, og begge klokker, når der ringedes sammen med bedeslag før gudstjenesten. Ved bryllupper og ved jul, påske og pinse blev der kimet med den lille klokke med håndkraft.

Når graveren dagen før en begravelse havde gravet graven, blev der ringet med 2 klokker, hvilket kaldtes at ringe over grav. Der var forskel på folk, også ved en begravelse. Småfolks kister, f.eks. husmænds og håndværkeres, kom ikke ind i kirken. Følget gik først til graven med kisten, der blev sat ned. Præsten talte lidt, hvorefter følget gik ind i kirken til prædiken og sang, mens graveren gjorde graven færdig med jord og kranse. Når følget så kom ud, blev der ringet over grav, som det hed, og graven blev beset af følget. Var det en stor mand, en gårdmand eller en med embede, kom kisten ind i kirken først, som det sker nu om stunder. Der blev båret sørgeslør efter dødsfald, og nogle sørgende blev siddende i stolen, når andre rejste sig op.

Da kong Frederik VIII døde i 1912, blev der ringet en time. Der var mindegudstjeneste, og jeg var med moster i kirke første gang. Jeg forstod nu bedst, at moster og veninder omhyggeligt drøftede, hvad de

skulle have på, om de f.eks. i sommervarmen kunne gå i bar figur, hvilket vil sige i deres sorte kjoler uden frakke. Hat og frakke var ellers fast tilbehør til kirkegang.

Næste gang, jeg hørte klokkerne ud over til hverdag, var i august 1914, da krigen brød ud. Vi børn havde jo hørt og set de voksnes uro, og sognefogeden, der også var lægdsmand, havde med guld på kasketten været ude med bud til de værnepligtige om at møde, hvis klokkerne ringede. Og så en eftermiddag med lummer tordenluft ringede de pludselig, og mange unge måtte af sted til kasernerne. - Klokkerne ringede også til ildebrand. Bedstemor sagde, at de ringede Skynd jer! Skynd jer! Folk skulle så møde med sprøjten og spande. Jeg husker flere ildebrande, to gårde i Husby, en i Salbrovad, to i Hjorte og den store gård Orelund.

I kirkens våbenhus hang der en sort tavle, hvor der på den ene side med fine hvide bogstaver stod: Der lyses til Sognestævne. Når den side var fremme, betød det, at noget særligt skulle bekendtgøres, enten af læreren eller en fra sognerådet. Mændene samlede sig ved kirkelågen, hvor tingene blev bekendtgjort og ofte diskuteret. Det var jo ikke alt, der var lige godt at høre, f.eks. skatter, rationering under krigen o.lign.

Folk med hverv i sognet

Af embedsmænd i landsbyen eller sognet var der foruden sognefoged og sognerådsformand *snefogeden*. Han skulle sende bud ud om, hvem der skulle skovle sne, og hvor der skulle skovles. Det var ombud, og både gårdmændene og husmændene skulle møde et bestemt antal dage med egen skovl. Denne blev smurt med fedtstof, så at sneen bedre gled af. Der blev også sat halmkoste op, så at folk kunne skyde genvej over de åbne marker. Et snoet halmbånd, der var sat om et træ eller en hegnspæl for at vise vej, blev kaldt en snevisker. De unge karle syntes ikke, at det var kedeligt at skovle sne, for der kunne jo falde en tår varm kaffe eller varmt øl af undervejs.

To mænd, valgt af sognerådet, var *ligsynsmænd*. Ved dødsfald, især når det drejede sig om ældre, blev der ikke altid sendt bud efter lægen. Ligsynsmændene havde papirer, hvor der stod, hvad de skulle se efter, mindst 6 timer efter dødsfaldet, hvorefter de skulle skrive under og indgive det til præst og øvrighed.

To *skorstenssynere* skulle årligt gå rundt og syne skorstenene. De skulle påse, at de var hele, og påtale det, hvis der var halm eller andre brandfarlige ting ved skorstenen.

At varetage disse ting var borgerligt ombud, som alle havde pligt til uden løn.

Ved vintertid blev der i årene før 1914 kørt is til mejeriets kølerum. Når isen på byens gadekær var tyk nok, gik der bud til gårdmændene om at stille med hest og vogn, og karle og husmænd skulle møde ved gadekærene og hugge isen op og læsse den på vognene. Vi børn syntes, at det var festligt at se de store isklumper. På mejeriet huggede et par ældre isen i små stykker og pakkede den i kølevæggen med tørvestrøelse imellem. Fast og tæt skulle det være, så at det kunne holde sig koldt til næste år. Konerne måtte så forskellige steder diske op med varm kaffe og øl.

Nogle af tidens mennesker

Man mødte dengang nogle mennesker, som man ikke møder i dag, og nogle af dem skal omtales her. En del kom gennem husets døre:

En *pjaltekræmmer* var en mand, der kom med en trækvogn, sjældent i hestevogn, og købte klude, ben og gammelt jern. Kludene blev sorteret på stedet: ren uld for sig, lærred af hør, blår eller bomuld for sig og endelig det blandede. Prisen varierede i ører. Jeg samlede kødben, bl.a. fra grise, som jeg tørrede og kunne sælge for 2 øre. For et sådant beløb kunne jeg købe to grifler til at skrive på tavle med.

Bissekræmmeren kom med en stor kasse i en rem over skulderen, og når kassen blev stillet på bordet og lukket op, var der meget at kigge på for en 6-årig. Der var kinesertråd (grov tråd til at sy knapper i med), sytråd, fingerring (fingerbøl), bændler, sy- og knappenåle og mange andre småting, som bedstemor kunne bruge. Når der var handlet, fik kræmmeren en tår varm kaffe, før han gik videre.

Der kom også en mand, der solgte sange og skillingsviser. En, jeg særligt husker, var skrevet efter Frederik VIII's død i 1912. Det var en vise på melodien »Der er et Land, dets Sted er højt mod Norden«, og omkvædet var: »Farvel, Farvel, Kong Fred-rik folkekær«. Det sang jeg i lang tid for mine dukker.

Der kom også engang en tiggerske fra Lungerne, et fattigt sted ude ved skoven. Hun bad om et æg eller en bid flæsk til posen til jul. Hun fik kaffe og en bid brød. Bedstemor talte et stykke tid med hende, og så fik hun et æg. Jeg syntes bagefter, at det var for lidt, men så sagde bedstemor: Nåh! hun kan jo komme mange steder på én dag, så det kan nok blive til hjælp alligevel.

En af de faste, der kom, var »Nakke-Bageren« med brødvogn med

heste for. Jeg husker ham fra mine første barneår som en ældre, venlig mand med skæg. Han var mild og rar, og hvis jeg ville give ham et kys, fik jeg en kage. Jeg gjorde det gerne, for kager var ikke hverdagskost. Han rejste, og efter ham kom der en ny bager med et par raske heste og raske ben. Han var ude ad døren i en fart, når brødet var afleveret på bordet, og den sidste venlige bemærkning kom, når han lukkede lågen.

Den faste mand gennem hele min barndom var Rasmus Høker fra Assens, hvor han boede i Østergade. Han kom hver onsdag med vogn, trukket af en stor brun hest, og under vognen hang der en tønde med petroleum. I Håre holdt han altid til i en bestemt gård. Hesten blev spændt fra for at få vand og æde, og så travede høkeren ud til sine kunder. Det kunne høres, når han kom, og der var fart på. »Goddag, goddag, piger«, lød det, næsten før han var inden for døren, og så et bump! Pakken med kolonialvarer blev stillet på bordet, hvorefter der fulgte en lille snak om forskellige ting. Bogen kom frem, og der blev skrevet op, hvad der skulle med i næste uge. En del af betalingen var en kurv med æg fra bedstemors høns, som kom med på vognen. Der var altid et kræmmerhus bolcher, »Brystsukker«, i pakken, og bedstemor holdt hus med dem. Der var ét til hver aften, for de skulle slå til hele ugen. Høkeren var meget hjælpsom: Han tog bud med til Sparekassen for bedstefar, da han blev gammel og ikke kunne gå de to mil selv. Da bedstefar kom til skade, engang han var på tækkearbejde, sagde høkeren resolut: »Du skal have en krykke, Hans Væver«. Så tog han mål til en, og næste gang kom han med en krykke fra drejeren i Assens.

Et andet minde er fra 1922. Høkeren kom ind til mine bedsteforældre. De to gamle sad ved hver sin side af kakkellovnen, og moster Maren, der var lille og skæv i ryggen, kunne ikke hjælpe bedstemor, der var syg og havde tabt bevidstheden. »Er det skidt med dig, Marie?« sagde han og så på bedstemor. Derpå lagde han stortrøjen, så hen mod de faste senge og sagde: »Tag dynen væk, Maren«. Så tog han bedstemor i sine arme, lagde hende i sengen og sagde: »Det er vist slut med dig; nu henter jeg bødkerkonen«, og det gjorde han. Det var en rask kone, som tit hjalp til ude blandt naboer, men ikke var en af hans kunder. En sådan hjælpsomhed af en meget travl mand har jeg aldrig glemt.

Bedstemors begravelse glemmer jeg heller ikke. Jeg var ude at tjene, men fik lov til at komme hjem den dag. Det var første gang, jeg så en død, og jeg syntes, det var underligt. Bedstemors kiste stod i væverstuen, hvor der var bedst plads. Dørene var smalle og rummene små, så da der var holdt andagt - »sunget ud hed det« - blev to vinduer taget af og

sprossen slået ud, så at kisten kunne komme ud gennem vinduet. Bedstefar sad siden stadig i sin stol, indtil han døde i 1929, 87 år gammel. Han var gammel veteran og nåede at få dannebrogskorset, for øvrigt overrakt af sin ældste søn Anders Jensen, der mange år var sognerådsformand i Kerte.

Trods krykke og stok havde der ikke været noget, der havde hindret ham i at arbejde. Han sad på en huggeblok og savede brænde på en savblok, og siden kløvede han brændet. Mens jeg var hjemme, måtte jeg hente tingene til ham. Slibestenen, en gammeldags med vandtrug og sving, måtte jeg trække mange gange, mens han endnu kunne gå. Om vinteren sad han ved kakkelovnen og ordnede bindegarn. Det blev taget af kornnegene, når der blev tærsket, og siden sad han og skar knuden af og bandt båndene sammen med en »væverknude«. Efter at det var vundet i nøgler, blev det sendt til rebslager og lavet til hammelreb o.a.

Jeg vil også gerne omtale min moster Maren, der var omvandrende sy pige. Hun var født med en hofteskade og fik skæv ryg, som hun havde bandage på. Hun var meget dygtig i skolen, meget fingernem og sirlig med nål og tråd, så hun skulle være sy pige. Først var hun rundt med den lokale sy pige, og siden fik hun en læreplads hos en syerske i Allégade i Odense.

En syerske dengang kom i hjemmene en uge eller fjorten dage efter behov, havde sin symaskine, saks, målebånd m.m. med og syede forskelligt til kvinder og børn, skjorter til mændene. Maren kunne ikke bære sin symaskine, så hun fik sig en lille trækvogn, hvor symaskinen, pressejernet o. a. kunne stå. Da hun ikke var ret stor, havde hun også en skammel med, som hun kunne stå på, når der skulle prøves kjoler eller en brud skulle pyntes. Hun kom efterhånden langt omkring i større hjem, f. eks. hos skovriderens, skovfogedens, og godsforvalterens på Wedellsborg og i flere præstegårde, bl. a. i Tanderup og Sandager. Hjemme i sognet trak hun selv rundt, mens hun blev hentet i vogn og overnattede, når hun var længere borte. Der var ingen fast fyraften, og kone og piger hjalp ofte med syningen efter bedste evne.

Efterhånden gik den form for syning af mode, og da en broder i København mistede sin kone, rejste hun resolut derover og førte hus for ham og tre børn nogle år, indtil han blev gift igen. Derefter kom hun tilbage til Håre og bosatte sig hos sine forældre i Væverhuset.

Sluttelig vil jeg nævne to helt fremmede grupper, der kom til enen:

Da det blev almindeligt at dyrke sukkerroer, blev der brug for mere arbejdskraft. Mange jyske karle kom til Fyn, og mange blev her, men der kom også mange polakker. Der oprettedes en stilling som roeentre-

Nr. 2 og 3 fra venstre er Annas mostre Maren og Laura, fotograferet ca. 1918 sammen med to veninder. Maren var sydpige, Laura sygeplejerske.

prenør - vi sagde bare roeforvalter - og det var hans opgave at fordele de polske arbejdere, pigerne ét sted, karlene et andet sted.

I Håre blev der bygget et hus, »Polakhuset«, til pigerne. De kom om foråret og havde selv redskaber med. Deres hakker havde et trekantet blad og et kort skaft, så de gik meget bøjede, men det gik hurtigt, og de tog aftenen med, især om foråret. Til gengæld var det mørkt om efteråret, når de tog roer op. De sled gerne døgnet rundt, hvis de kunne. Om søndagen holdt de dog fri. Så gik de i samlet trop, syngende og snakkende, med fint tørklæde på hovedet og støvlerne i en snor over armen, idet de gik med bare fødder de to mil til Assens til katolsk gudstjeneste. De tog først støvlerne på, når de nåede stenbroen.

Da krigen kom i 1914, forsvandt polakkerne, og andre måtte tage fat. I vinteren 1917 blev der brug for »Polakhuset« til krigsfanger. De fleste mænd i Sønderjylland, der jo var tysk dengang, var indkaldt til hæren, og følgelig måtte kvinderne passe markerne. Tyskerne sendte russiske krigsfanger dertil, for at de skulle hjælpe til at skaffe føden. Nogle blev der og hjalp til, andre kiggede over Lillebælt, der for dem var friheden. Over grænsen kunne de ikke komme, men en båd over

vandet satte jo ingen spor. Hvor mange der blev derude, ved vi ikke, men en del kom i land ved Sandager Næs op mod Føns. Til Tanderup sogn kom der en del, og sognefogeden måtte have mandskab til at gå strandvagt og hjælpe dem, der kom i land. En del kom til »Polakhuset« i Håre. Bønderne måtte køre halm derud, og militæret kom med tæpper. Gårdene skulle efter hartkorn give én eller flere middagsmad. Senere kom russerne til en lejr ved Hald ved Viborg sammen med andre flygtninge, og vi hørte ikke mere til dem.

Erindringer fra barneår

Min sidste erindring fra mit fødehjem - det første, jeg overhovedet husker - var, da jeg skulle sendes ned til Bedstefars, som det hed. Far skulle låne hest og vogn på gården Møllebjerg efter arbejdstid. Jeg husker, at han tog mig på armen for at bære mig om til vognen. Mor svøbte et sjal om mig og bandt mine kludesko fast på mine fødder, så jeg ikke kunne tabe dem undervejs. Far spurgte, om jeg ikke havde et par støvler, men mor sagde, at de var for små til mig. Jeg var på det tidspunkt 4½ år, og der var 3 mindre søskende, hvoraf min bror skulle have støvlerne.

Turen husker jeg ikke. Jeg var syg næste dag, og moster hentede sygeplejersken. Jeg var helt rødprikket, og skarlagensfeber var en gru dengang. Men det var kun mæslinger med hvad dertil hørte. Dengang var der jo en kommunesygeplejerske i hvert sogn, og hun var tit den første, der blev hentet ved sygdom. Hun skulle så afgøre, om der skulle sendes bud efter lægen. Således også engang, da jeg havde blodforgiftning i min arm efter et negleskrab af en skolekammerat. Hun behandlede med varmt omslag, lapis og helvedstensstift. Det hjalp, men arret er der endnu.

Stuen i bedstefars hus fortalte vel en del om tiden. Den var lille, med to fag vinduer, træloft med bjælke, lysmalet, væggene oliemalet i en blå farve, gulvet ferniseret. Ved den ene væg stod sengen. Der var todelte døre for hver seng, og de var lukket om dagen og lignede moderne skabsdøre. De var lysmalede med messinghåndtag, en åben rude foroven for luft og varme, og der var et blomstret gardin for åbningen. Kakkellovnen havde et lille kogerum og varmerum foroven til kaffekanden. I kogerummet blev »varmestenenene« varmet til sengene om aftenen, og æblerne blev stegt med forsigtighed, så at de ikke sprækkede. Et stegt æble var natmaden om vinteren! Ved kakkellovnens ene side stod bedstemors stol, der havde et grønt plydssæde med fjedre. Hun var på

Hans Jensen i Håre, kaldet Hans Væver (1841-1928). Udover at være væver var han skaffer, tækkemand og hjemmeslagter. Som man kan slutte sig til, var han veteran fra 1864.

det tidspunkt meget hæmmet af leddegigt. På den anden side af kakkelovnen sad bedstefar med spytbakken ved siden af sig. Da bedstefar i 1916 fyldte 75 år, fik han fra nogle af de gårde, hvor han gennem årene havde arbejdet med tækning og slagtning, deltaget i høstarbejdet og været skaffer, en gyngestol, som jeg syntes var meget flot. Jeg har den endnu, - den er nu slidt, som jeg selv er.

Billederne på væggen fortalte lidt om tiden, der skiftede. Der var først et broderet billede over døren, hvor der stod Gud velsigne vort Hjem, og det holdt bedstemor mest af. Yderligere var der et familiebillede fra et bryllup fra 1903 ved Parkmesterhuset nær Wedellsborg Slot, et billede af Bjørnstjerne Bjørnson og et af venstremanden S. Berg. Bedstefar stemte »selvfølgelig« på Klaus Berntsen.

Moster Laura havde været fire år hos pastor Barfod i Nørre Tranders, og hun fortalte meget og var meget betaget af Bjørnson. Hun skulle jo tjene nogle penge selv, ved siden af at hun passede bedstemor, og meget af tiden var hun lappeskrædder. Det kaldte en gårdmandskone hende engang. De finere kjoler til gilderne skulle sys længere borte, så hun syede for det meste skjorter, sengetøj, børnetøj m.m., og der kom en del kvinder i den anledning. Moster prøvede også et par vintre at holde syskole for de unge piger. De nærmeste kom selv med en symaskine, og der blev købt en petroleumsovn til »overstuen«, så de

kunne sidde der om bordet og sy udstyr, linned og sengetøj. De sang altid en sang, før de gik hjem. De kom én gang om ugen og gav vist 2 kr. for hele vinteren. Jeg var lagt i seng ude i kammeret, men hørte dem tit. Der var lidt husflidsskole for karlene i den gamle skole, men det hørte op, da krigen kom.

I 1916 fik kvinderne stemmeret, og det blev drøftet meget, især af de unge. Bedstemor var forarget. Bedstefar drillede dem, når de talte om »Kvindernes Eg«, der skulle plantes. Jeg lyttede og plantede selv et eller andet i min lille have.

Det sønderjyske spørgsmål interesserede, for vi kunne jo se over til Tyskland og hørte om de danske dér. Vores præst, Jes Hansen, var sønderjyde og var ovre at stemme i 1920. Da var jeg for længe siden blevet ivrig avislæser.

Præsten var en stille mand, der lod læreren om fester og gilder. Han gik til fods ud og besøgte gamle og syge. Han havde sin hund med, og den lagde sig uden for døren ved præstens stok, så folk kunne se, hvor præsten var på besøg. Når han kom ind, spurgte han til helbredet, talte om forskelligt og læste så et stykke for dem og sang en salme. Jeg måtte godt blive inde, når præsten var på besøg og synge med på salmen. Han holdt også altergang hos ældre. Bedstefars kunne jo ikke komme i kirke eller gå så langt. Præsten kom to gange om året efter opfordring, enten hos os eller i nabogården, hvor der også var to gamle folk. Han havde kjole og krave og bæger med i tasken, og der blev lagt hvid dug på bordet, tændt to lys, og så holdt han altergang for alle husets beboere. Vi børn blev sendt ud imens. Det var jo ikke noget, børn var med til dengang. Somme tider havde vi bud med for naboer, der skulle »tegnes til alters«, som det hed. Så vidste læreren, der var kordegn, hvem der kom. Denne skik holdt op omkring 1918.

Min skoletid 1913-21

I april 1913 skulle jeg i skole. Vi *skulle* begynde, før vi fyldte 7 år, og derfor var nogle af os kun lige fyldt 6. år. Vi skulle møde op med vores blå koppeattest og begynde hos lærerinden i 1.klasse. Vi skulle helst kunne læse bogstaver og tal og gerne lidt mere.

Skolen var en ret ny bygning med to skolestuer adskilt med en bred gang gennem hele bygningen. På loftet var der en stue, hvor Sognet havde nogle møder og papirer og ellers plads til brændsel til forskolen. Førstelærer var Rasmus Theodor Madsen, der altid skrev sig som R.Th. Madsen. Han var gift med sin forgængers datter.

Skolebillede fra Tanderup skole omkring 1920. Yderst til venstre lærer Larsen og frue, til højre for fru Larsen lærerinden, fru K. Bang. Anna står midt i billedet med lærerens lille datter i hånden.

Der var en skolekommission bestående af to mænd, valgt af sognerådet. De mødte op sammen med præsten til eksamen to gange om året. Han var en mild og forsigtig mand, og det var Madsen, der bestemte tingene. Det var også ham, der var med til de store gilder, holdt taler, skrev sang, spillede kort m. m. Præsten blev af helbredshensyn hjemme. Læreren var også kordegn og organist i kirken. Han var lærer for de to store klasser.

Lærerinden, frk. Knudsen blev gift og kom til at hedde fru Bang, men hun blev altid kaldt Karen Knudsen. Hun var født i Emtekær, var en ung pige, da jeg kom i skole. Med sløjfe i nakkeknuden og med pynteforklæde på. Jeg kunne godt lide hende og tænkte ikke over vores placering i rækken, som vi beholdt skoletiden igennem: først gårdmandsbørnene, så husmandsbørnene og sidst mig som plejebarn. Vi lærte at stave, læse, tælle, regne, skrive på tavle med griffel og senere med blyant i stilebogen. Vi kom først til at skrive med blæk i de større klasser.

Lærerinden havde 1. og 2. klasse samt håndgerning med pigerne i 3. og 4. klasse. Som mindre kunne vi godt på en solskinsdag komme ud at lege, og så lærte hun os sanglege som »Enebærbusk«, »Tornerose«, »Haren laa i Grøften« o.s.v. Vi havde også en skovtur en eftermiddag, til fods ud i granskoven ved Lunge, med madpakke og sodavand i

tornysteret. Det var i krigsårene, hvor alt var lukket. En dag blev vi kaldt ud af læreren for at se et stort luftskib. Jeg syntes, at det var et spøgelse. Vi var også ude for at se et par flyvemaskiner.

I 2., 3. og 4. klasse havde pigerne håndgerning, hvor vi lærte at strikke og sy en sypose. Drengene fik fri, og vi blev en time efter dem. Først skulle vi vaske hænder. Det foregik på den måde, at vi tog et vaskefad, sæbe og håndklæde ud fra et skab og løb om til vandposten ved lærerboligen og vaskede hænder i koldt vand, uanset årstiden. Den sidste pige skulle tage fad og det øvrige med ind og sætte på plads. Det var lærer Madsens linie hele vejen igennem - alt i orden og på rette plads. Når lærerinden havde de store piger til håndgerning, læste hun somme tider en historie for os, mens vi broderede. Jeg husker, at hun læste »Sejrgaarden« af Morten Korch den sidste vinter, jeg gik i skole. Da hun blev gift, gav børnene en gave, og vi var til anden- eller tredjedagsgilde i Rørmose i et stort telt, hvor vi fik steg og dessert og musik til leg og dans, hvilket var en stor oplevelse.

Der blev holdt eksamen to gange om året, nemlig når der gik nogle konfirmander ud af skolen. Så mødte skolekommission og præsten op og hørte på os og spiste derefter hos læreren. Til eksamen fik vi karakterer i den store klasse. 7 var det højeste tal, og det var der kun enkelte, der fik.

Der var også bispevisitats, vistnok i 1913, og da var menighedsrådet med. Der var mange år mellem en visitats, og derfor mødte de unge konfirmerede under 18 - frivilligt - op i kirken ved en gudstjeneste til overhøring af biskoppen, der skulle sikre, at de kunne religionen. En enkelt gang var der også provstevisitats. Den sidste vinter gik vi til præst to gange om ugen i præstegården. De fleste af ugens dage var besat, og de fleste drenge, der var ude at tjene, kom hjem den vinter, de gik til præst.

I Tanderup sogn var der også omkring 1918 et bibliotek. Det var lærer Madsens domæne, og i hans skolestue stod 3 store skabe med bøger. Der var udlån én aften om ugen, men vi skolebørn kunne have bøger med for voksne og få byttet efter skoletid. Lærer Madsen ville også gerne have en børneafdeling, men det ville kommunen ikke gå med til, før der var et vist antal bøger at starte med. Derfor gik læreren til os større børn og spurgte, om vi ikke hver især kunne undvære en bog til at begynde med. Jeg havde »Børnene i Nyskoven«, gammel, men fin blå med guldsnit. Der kom bøger ind til formålet, så det gik videre med den afdeling.

Billedet er taget i Middelfart i 1919. Anna (med fletninger) står yderst til højre. Hun er fotograferet sammen med en fætter og kusine fra Helleleshule i Kerte sogn og (bagest) moster Laura, der da var sygeplejerske.

Til høstgudstjeneste og til bryllup blev kirken pyntet. Det første var de store skolepigers hverv, mens det sidste udførtes af veninderne.

Skoleudflugt var det småt med i krigsårene. Vi kunne ikke komme med toget, så det blev en køretur i hestevogn, hvor fædrene kørte, til Wedellsborg, hvor vi i skoven kiggede på dyrene, eller til Assens, hvor vi så på skibe og butikker. Vi havde madpakke med og en skilling til sodavand, og vi råbte hurra, når vi kørte hjem.

Ud at tjene i 1921

Omkring 1. maj, da jeg var konfirmeret, blev mit gamle klædeskab trillet ind til naboen på en trillebør, og jeg fik eget kammer. Der var en seng med halm i bunden, og det var nu slet ikke så ilde. Der var jo ikke fjedre i bunden som nu, men kun brædder, et lag rughalm, der blev skiftet én gang om året, en hjemmevævet underdyne, langpude, hovedpude og overdyne. Yderligere var der en stol samt et lille bord med en

Anna blev konfirmeret den 3. april 1921. Her er hun fotograferet sammen med sin moster Laura, der senere blev menighedssygeplejerske i Harndrup.

skuffe i, på væggen en køkkenpetroleumslampe og dør ud til brygger-set. Det var et forholdsvis nyt stuehus, udstyret med bageovn, indretning til at tørre malt og røge flæsk og pølser, hvilket jeg var med til. Jeg skulle gennem en luge ind i skorstenen fra loftet, hvor nogle brædder med huller i var til malttørring og røgning. Manden stod på en trappe nede i essen og rakte sulet op. Der var sat et bånd i, som jeg skulle fange gennem hullet i brættet og sætte en tværpind i. Så blev den spirede byg, der skulle blive til malt, lagt ind på brædderne, og så blev der fyret i et særligt rum nede i skorstenen, i 3-4 dage, meget småt, for det skulle jo kun give røg og ikke for megen varme. Der blev brugt fugtigt elletræ, hvilket ifølge manden gav den fineste røg.

Der kom elektricitet med Brændemølle-værket omkring 1918. Alle gårdene og også andre folk fik lys og kraft, men ikke væverens. På gården, hvor jeg tjente, havde de haft en hestegang til at trække tærskværk og andre maskiner. Tit var det den unge kone, der gik og drev hestene rundt og rundt i regn og blæst, til manden råbte holdt ud gennem lugen. Det havde jeg tit set på i min barndom, men det gik jo anderledes hurtigt med motor.

Af elektrisk lys var der en lysekrone i den fineste stue, en skærm med perler i den næste stue og ellers en blikskærm med én pære i hvert af de

øvrigt rum. Dog ikke i pigekammer og karlekammer, hvor en flagermuslygte var god nok. I staldene brugte vi også lygter med et lys i eller petroleum, - man skulle jo ikke ødsle med finheden.

Konen var meget yngre end manden, og hun forstod, at jeg skulle ud mellem andre mennesker, da jeg jo havde boet hos mine bedsteforældre i barneårene. Jeg kom med til gymnastik. Sådan noget pjat for piger, sagde manden. Jeg var også med til »pigemøde« i præstegården, hvor det ellers var de »hjemmeboende« piger, der kom der nogle aftener om vinteren. Vi lavede håndarbejde, sang, fik læst en god historie af præsten, fik kaffe og kage, sang igen nogle sange og gav hånd til farvel.

For de unge var der gymnastikfest og juletræ. Julens fest var som regel anden juledag. Vi mødte om eftermiddagen, pigerne med madkurv, karlene gav kaffe. Det var pigens arbejde at lave madkurven til, og min madmoder sagde: »Læg nu godt på!« Sådan lød det ikke til hverdag, men her var det lidt af hendes husmoderære, der spillede ind. Først gik vi omkring juletræet og sang, hvorefter præsten læste for os. Så blev træet skubbet hen i krogen, og bordene gjort klar til spisning. Efter at der var spist, kom musikken, der bestod af en mand fra omegnen med en violin i kalveskindspose, og dansen begyndte. Det var gerne første gang, vi var med i de unges lag, så vi piger mødte op i konfirmationskjolen. De, der havde været på danseskole, kunne jo danse, mens vi andre øvede os lidt i krogene. Min madmoder lærte sønnerne på 13 og 9 år og mig lidt hjemme i køkkenet. Det skete, når manden ikke var hjemme, for han syntes, at det var noget pjat.

Vi unge var også på udflugt en gang hver sommer. Første gang var i 1921, hvor vi var i Snoghøj, og det gav en sejltur. Vi kørte ud i lastbil med bænke fra Salen, såkaldt »griserækværk«, sat op i siderne. Næste år var vi i Båringskov.

Lønnen var omkring 200 kr. for et halvt år, men en ny cykel kostede 135 kr. kontant. Min gamle cykel havde ikke frihjul; man bremsede ved at sætte foden på forhjulet eller vælte. Man passede på ikke at køre ned ad stejle bakker; sådanne steder trak man både op og ned.

Arbejdet på gården for en tjenestepige

Det gjaldt som en hovedregel, at alt skulle være i orden. Alt skulle sættes på plads, værktøj, spande m.m. Glemte man f.eks. en spade i haven, skulle vi snart få besked af manden. Gårdspladsen skulle være ren, og den blev fejlet hver lørdag. Hestene kunne få lov til at træde af dér og drikke vand af det store vandtrug ved vandposten. Deres afleveringer

var lette at feje op, og de blev det. Får og høns kunne også passere, men køer og kalve skulle ikke vandes dér. Om vinteren, når køerne stod i stalden, skulle drengene og jeg bære vandet over til dem i spande. Vi fik ordrer: »En spand i hver hånd, så at I kan gå lige! Ind ad døren, løft spandene over truget, og to spandfulde til hver«. Det var drøjt for en 14-15-års pige. Høns var lettere at passe, men en voksen pige skulle jo kunne hugge hovedet af en høne eller kylling efter behov. Det lærte konen mig engang, da manden var i marken, og så kunne jeg det!

Grisene havde jeg intet med at gøre. Kun når der skulle læsses grise på en vogn, måtte jeg med, og vi blev godt svinet til. - Når der skulle slagtes gris, var der travlhed. Der var en fremmed mand til at slagte og hjælpe til med alt vedrørende grisen. Tarmene skulle renses, vendes, skræbes og pustes op for at se, om de var rene og klare. De krøllede tarme blev vendt og skrubbet med groft salt, til de var fine. Fedtet blev smeltet, kødet hakket, der blev lavet medisterpølse, leverpølse, blodpølse, kogt sylte - alt i en krydret duft af porrer, selleritop m. m. De grønne urter gav en frisk lugt til alt det fede. Det var pigens opgave at røre i blodet, og der skulle hældes lidt koldt vand i, for at det ikke skulle størkne. Første gang sagde konen dog: »Denne gang må jeg hellere gøre det!«

Om aftenen, når der var slagtet, var jeg et smut inde hos en gammel nabo med en kurv, som konen havde pakket med en pølse og en bid flæsk. Glæden og kaffen, der blev serveret, var dagens slid værd.

Får var noget genstridigt kram at have med at gøre, især når de skulle drives ud i den bageste mark og vædderen var med. Jeg skulle over roebanen og forbi en anden mark med dem, og dér gik en fremmed vædder. Den kom over til min flok, og jeg fik brug for den lange kæp, jeg havde. Jeg skulle holde de to væddere fra hinanden, og imens løb fårene rundt. Det kunne der gå en hel formiddag med, uden at jeg kom videre. Så anede konen uråd og sendte karlen ud for at hjælpe mig. Vi klarede det, men manden sagde bare, at jeg havde været doven og ikke passet på. Næste år, hvor jeg var rejst, stangede naboens vædder hans vædder ihjel, og mændene var uvenner i mange år.

Får er nogle bæster til at trave. Et gammelt ord sagde altid, at skulle man drive med får, skulle man holde dem i gang hele tiden; de måtte ikke få tid til at lade vandet, for så kunne de løbe et par timer til.

Når lammene og fårene var i ro, kom de ud i en fold med et flettet risgærde omkring. En gang om dagen skulle vi cykle ud og pumpe vand op og tælle dem. Der kunne hænge mange uldtotter i et sådant risgærde. I gammel tid var det pigernes ret at pille ulden af til deres eget

udstyr og ligeledes samle løse fjer op udenfor. Hvad de på denne måde fik til deres udstyr var en del af deres løn, men det var før min tid.

Fårene skulle også vaskes og klippes. Det første var vi alle med til, og vi var som regel fire om det. Et stort kar blev stillet op ved pumpen og fyldt med lunkent vand. Et får ad gangen blev sat op i karret, og vi skulle gnide i ulden overalt. Som den yngste skulle jeg gerne drilles, og jeg blev sat til at vaske halen. Vædderen kom i til sidst. Han var stærk og genstridig, så der var ikke en tør trævl på os efter den kamp. Klipping af fårene tog manden sig selv af, og ulden blev sendt et sted hen, og der kom vadmelsstof tilbage. Det blev der syet vadmelsbukser af til manden og drengene og kludesko til alle. Det var konen meget dygtig til, og jeg skulle sy sålerne. Det blev kaldt »at sidde på stue«, når kone og piger om vinteren lavede håndarbejde. Så blev der strikket strømper og undertrøjer, og jeg hæklede blonder til konen, dog kun når manden ikke så det. »Sådan noget pjank!« lød det.

Der blev ikke bagt brød i den store ovn mere, men vi bryggede øl og lavede most af pærer og æbler. Før brygningen skulle alle ting vaskes og skoldes. Vi brugte til formålet to kar, vaskekarret og det, vi vaskede får i. Jeg skulle sørge for, at de var så rene, at jeg ville drikke af dem. Der blev fyret under gruekedlen, så der var varmt vand nok. Det kar, der ikke havde taphul i bunden, blev sat ned i kælderen, og det andet blev sat på en trefod, og taphanen blev sat i. Så blev der lagt en trærist og derover et tyndt lag halm, der var godt afkrystet, og endelig nogle figurer af halm, kaldt rostehalm. Tappen blev sat i karret og halmen grundigt skoldet med flere spande vand. Når det var tappet af, blev humlen lagt i et lag over rostehalmen, hvorpå malten kom i karret. Konen vidste af erfaring, hvor meget malt og vand der skulle til. Ønskede man øllet lidt mere sødt, kom der lidt hel havre over malten. Så fyldtes der kogende vand på op til randen. Et låg blev lagt over, og det skulle så trække en vis tid. Så blev det tappet af og i spande båret ned og hældt i karret i kælderen. Denne vædske blev kaldt urt. Og så begyndte vi forfra: Tappen i, nyt vand på malten, trække, tappe, bære ned i kælderen. Det tog det meste af dagen. Urten i kælderen måtte ikke blive kold. Den skulle have samme temperatur som nymalket mælk, ca. 35 grader. Når temperaturen var passende, kom gæren i karret. Det kunne godt være gær, der var tørret fra sidste brygning og gemt. Når gæren var sat til, blev der lagt låg over karret, og det skulle stå til næste morgen. Så skulle der være et tykt lag skum og gær oven på øllet, hvilket lugtede godt. Gæren blev skummet af, og gennem en hævert kom øllet op i tøndene. For at hindre lufttilførsel, blev der lagt ler over spunsen.

Her er hele familien fotograferet i 1924. Anna sidder yderst til højre ved siden af sin far. Den mindste, der sidder på sin mors skød, er Jens Peter Jensen, senere redaktør af Fyns Tidende og folketingsmand.

Meget af dette arbejde var noget, den øvede havde på fornemmelsen. Jeg fik lov til at brygge, da jeg var 17 år, men konen ordnede selv med gæren. Hvis urten var for kold og stod en dag eller mere med gær for længe, blev øllet surt - som det, de har i »Den fynske Landsby« i dag. Jeg talte engang med manden derude, men han var meget »klogere« og forstod ikke, at gær er levende, og det gælder både, når der brygges øl, og når der bages franskrød og boller.

Der var i gårdens gamle have nogle gamle frugttræer. Der var især nogle pærer, der ikke smagte godt som rå. Vi kaldte dem trykpærer. Som kogte hele kunne de derimod godt indgå som pålæg; vi spiste dem,

ligesom vi nu spiser tomater. Men de var også gode til most. De blev da skyllet og revet på et apparat, som vi trak rundt med et sving. Derefter kom det i en pose, hvor saften blev presset fra. Den var til at begynde med sød og frisk at dyppe grød i. Den kom i et anker og kom senere til at gære. Ved juletid var den klar som snaps, og den blev nydt med varmt vand og sukker mod forkølelse. Det sagde de, men det kunne blive en stærk toddy.

Jeg var også med i roerne. Vi gik med et skuffejern mellem rækkerne, idet der ikke var radrenser på gården. Roerne blev hakket ud i blokke, og vi andre kravlede på knæene og lugede.

På gården, hvor jeg tjente, havde stuehuset røde mure og skifertag. Laderne var bindingsværk med stråtag. Den ene længe var en sulebygning. Tagryggen var dækket med tang, og der var lagt hønsetræd over.

Andre minder fra min tid som tjenestepige i Håre

Hestene var mandens stolthed, og de blev plejet og passet. Når han fik spændt to heste for charabancen, var han en stolt kusk. Konen var imidlertid bange for biler, og når der kom en bil, sagde hun: »Jeg vil af!« Hun var smidig og sprang af, og Lars Jørgen måtte så vente og tage hende op igen. Til sidst blev han træt af det og lod, som om han ikke hørte hende, og så måtte hun trave og råbe: »Lars Jør'n! Jeg skal med!«

Engang skulle de til fint stort bryllup på »Minendal«. Jeg var sendt af sted med gaven dagen før, så jeg så da lidt af stadsen på gården, bl.a. bordet og lidt af æresporten. Husbond var i sit sorte stadstøj og hvide handsker, dog kun på den ene hånd. Konen var i lilla fløjlskjole med broderi og medbragte hvid bluse og sort nederdel til dansen. Damerne skulle nemlig i lettere tøj til dansen. Dagen efter sagde hun nu, at ingen havde danset med hende! Hun var 36 år, manden 56. Det var et meget fint bryllup med musik foran vognene op til kirkedøren.

Da jeg var 15 år, skulle sønnen, som jeg havde gået i skole sammen med, konfirmeres. Han fik taget mål af sit tøj hos skrædderen i Ejby. Drengen havde mange spekulationer over, hvorvidt der skulle opslag på bukserne eller ej, og da det var første gang, måtte han selv bestemme. Til gildet var der antaget kogekone, bryggerskone og opvartningspiger. Kogekonen var i køkkenet, hvor hun bagte og stegte. Bryggerskonen slagtede høns, skrællede kartofler, vaskede op og det øvrige af det grove i bryggerset. Der var ikke indlagt vand, så det skulle hentes ved pumpen og bæres ind i spande. Ved den lejlighed så jeg et særsyn: Kogekonen rakte en tom vandspand frem til manden og sagde: »Hent

lige en spand vand, Lars Jør'n!« Og han gjorde det! Det var vist den eneste spand vand, han hentede til køkkenet, mens jeg tjente der. Kogekonen kogte kødboller, kaldt kløser, og hun trillede dem alle i hånden, to hver gang. Da de var kogt, blev jeg sat til at tælle dem - der var beregnet 10 til hver - og lægge dem i en krukke. Var der én, der var skæv, skulle jeg bare spise den, sagde hun. Og det syntes jeg var en tillidsserklæring.

Nordøst for Håre - i retning af Ejby - lå der en fin bygning, »Kærlingbjerg«, der kunne ses fra alle sider. Det var birkedommerbolig med et lille arrestrum, men som sådan blev den nedlagt omkring 1915 og huset solgt. I 1922 blev det købt af en kunstmaler, og han ville holde en folkefest, idet han mente, at folk her på den stille egn trængte til det. Det stod i avisen, og der blev talt meget om det. De gamle, især gårdmændene, ville selvfølgelig ikke med, men tjenestefolkene kunne da få fri for at deltage og så fortælle derom, når de kom hjem. Jeg var lige fyldt 15 år og turde ikke rigtig, men så kom min to år ældre søster og tog mig med.

Sol, sommer og fridag! Der var mange mennesker samlet. Først blev en sang sunget på melodien »Jeg elsker de grønne Lunde«. Dernæst blev der holdt taler, og derpå var vi inde i huset i de forskellige rum for at se alle malerierne. Blandt andet var der et stort et med en nøgen pige. Vi unge piger rødmede og skyndte os væk. En rutebil kørte til stationen i Ejby, og det var første gang, jeg så en af den slags. Der var to lange sæder i siden af vognen. En kammerat og jeg tog med. Det kostede en krone tur-retur, og det var min første biltur. Festen sluttede med lidt fyrværkeri, og der var meget at fortælle om dagen efter. Min madmoder var meget interesseret, men manden i gården sagde surt, at det var noget pjank at bruge sin tid til. Vi skulle arbejde, - det var det, vi var skabt til!

Tjenestepige på en gård i Barløse

Den 1. maj flyttede jeg til gården Hesselhøj i Barløse, hvis ejer var Jens Bang. Det var en helt anden landsby, idet bønderne ikke havde været fæstebønder så længe som i Tanderup. Der var ligesom lidt mere luft omkring dem. Jeg blev drillet lidt med mit gammeldags sprog og indstilling, men købmandskonen havde da bemærket, at jeg altid var så ren i tøjet, hvortil min madmoder svarede: »Jamen hun tager altid rent forklæde på, inden hun går til brugs eller købmand.« Trods de nyere vaner spiste vi også dér grød af samme fad, dog delte konen og den lille

dreng og jeg tallerken med det søde øl, som vi tog med vore skeer i samme skål. Forkarlen skar rugbrødsskiver med brødkniven til os ved selve bordet. Der var på gården to karle og en fodermester.

Gården i Barløse var ret nybygget over det hele, idet den var brændt i et tordenvejr et par år forinden. Det var om dagen, og derfor var en del blevet reddet fra stuehuset. Konen fortalte, at hun havde stået i stuerne, mens loftet brændte, og fået alle billederne ned fra væggen og båret ud i sit forklæde. Et sådant havde alle kvinder jo på dengang.

Jeg havde et godt værelse på loftet med eget vaskestel, sæbe og håndklæde. Det lyder måske mærkeligt i dag, men det var ikke almindeligt dengang. I Håre var der et vaskefad i bryggerset samt ét håndklæde og ét stykke sæbe til familien og mig. Karlen havde sit eget i sit kammer, men måtte nøjes med det kolde vand fra posten i gården. Følgelig var der ikke noget, der hed at tage bad. Tandbørster havde vi ikke. Vi piger havde fundet ud af at vaske tænderne med en klud, når vi skulle i byen. I 1924 fik jeg mine tre første forlorne tænder, og de kostede 15 kr. Lønnen var på 40 kr. om måneden. Den skulle strække til det hele, og der skulle helst gemmes lidt til et skoleophold. Jeg kom da også senere på Husmandsskolen ved Odense - en herlig omgang, hvor vi lærte mange gode ting.

På gården i Barløse fik vi om sommeren i stedet for høstgilde en tur med hestevogn til Assens og en tur i cirkus. Det var første gang, jeg prøvede det, og det var en oplevelse. Før julen 1923 var jeg for første gang i teater. Vi var nogle unge, der tog en taxa til Odense, hvor vi så »Nøddebo Præstegaard«. Jeg syntes, det var flot. Jeg havde læst bogen i mit barndomshjem, og nu var det skønt med musik, nisser og lys.

Vi unge i sognet kom til møder med sanglege og harmonikamusik ved læreren fra Kaslund skole. Vi var medlemmer af en bestemt ungdomsforening, og vi måtte ikke danse moderne, hvad vi så gjorde, når vi kom til bal et par gange om året.

Datteren på gården var ude i plads på en større gård, men i ferien var hun hjemme med kammerater, bl.a. dyrlægens Hans og hans studenterkammerat, den senere skuespiller Asbjørn Andersen. Så var der musik og sang ved klaveret og optræden. Jeg måtte stå i døren og se til, men jeg nød det.

Den 1. november 1923 dampede jeg så til Jylland. Gennem bekendte havde jeg fået plads på en bondegård i Himmerland. Du er tosset, sagde fynboerne, og jyderne troede det vist også, eftersom det var uhørt med fynske piger dér.

Jeg blev der dog i godt 25 år.